

Szűcs Anita

Franciaország és az 1950-es évek első felének európai integrációs folyamata

A modern államrendszer alapja az államok külső és belső szuverenitása. Egy állam politikai, gazdasági hatásköreitől nem válik meg könnyen, sőt igen erős kényszernek kell fellépnie, hogy erre az útra lépjen. Igaz ez akkor is, ha az együttműködés hosszú távú haszna meghaladja a rövid- és középtávú előnyöket. Nincs ez másképp Franciaország esetében sem. Az 1950-es években az európai integrációs folyamat elindításával a franciák a 20. századi történelmük legnagyobb lépését tették meg. Új alapot adtak a roskadozó francia nagyhatalmiságnak, ismét Európa vezető nagyhatalma lettek. Az európai integráció nélkül Franciaország külpolitikai mozgástere a hidegháború alatt és után is jóval szűkre szabottabb lett volna. És mégis. Az 1950-es évek francia Európa-politikája azt igazolja, hogy Párizs nem e történelmi lépés súlyának – a várható gazdasági és politikai haszon – tudatában cselekedett. Mind a szén, vas-, és acélipar integrációja, mind a Római Szerződések aláírása egyrészt erős külső kényszer, másrészt politikai alternatíva hiányában következett be. Az 1950-es évek konkrét integrációs lépéseit alapvetően gazdaságpolitikai megfontolások, elsősorban a kimaradás várható költségei miatt érzett aggodalom irányította.

Európa „beteg embere”: a német kérdés

Franciaország a II. világháború után nagyon lassan állt talpra. A háborús károk mértéke lehetetlenné tette a hatékony és gyors újjáépítést. A gyarmatok sem jelentettek sok segítséget, hiszen Párizs hatalma a legtöbb területen megrendült. Ahol működött a közigazgatás, és folyt a nyersanyagok kitermelése, ott sem sokat segített az anyaországon. Franciaországban a háború végén egyetlen kikötő, Cherbourg tudta fogadni a behajózott árukat.

A IV. köztársaság megalapítása után a politikai elit számára két nagy külpolitikai alapkérdés létezett: az egyik a modernizáció, annak minden gazdasági és társadalmi vonatkozásával együtt. A másik pedig a német kérdés. A kettő az európai integráció kapcsán szorosan összefonódott.

Az 1940-es évek második felében nem csak a francia, de az európai politika homlokterében is a német kérdés állt. 1949. május 8-án elfogadták az NSZK alapszerződését, és az új Németország Ludwig Erhard gazdasági irányítása alatt már a fejlődés jeleit mutatta. A németek beemelése a transzatlanti közösségbe a gazdaság dinamizmusa miatt vált egyre sürgetőbbé. 1949. augusztusában Churchill az Európa Tanácsban valóságos sokkot okozott azon felvetésével, hogy az Európa Tanács járjon elő jó példával a németek felvételével. A javaslat erős francia ellenállásba ütközött. A megszálló hatalmak közül kettő, az Egyesült Államok és Nagy-Britannia, a teljes német gazdasági és politikai talpra állítás mellett tört pálcát. A franciák továbbra is ragaszkodtak ahhoz az 1948-as javaslatunkhoz, hogy a Ruhr vidéket nemzetközi felügyelet alá vonják.

A vita tulajdonképpen a német gazdaság szívét és a hadiipar központját megtestesítő Ruhr-vidék szén- és acélipara körül csoportosult. A franciák számára már a II. világháború – az ellenállás – alatt

kulcsfontosságú volt a német nyersanyagokhoz való későbbi hozzáférés. A gazdasági újjáépítését ugyanis a francia politikai elit két meghatározó alakja – mind a németek megerősítését a végsőig ellenző Charles de Gaulle, mind az azt támogató Jean Monnet – a német szén, vas és acéliparra kívánta alapozni. Mindkét férfi jelentős lépéseket tett a német nehézipar nyersanyagainak és kapacitásának francia felhasználása mellett. Monnet 1946-ig, kezdeti terveiben a francia gazdaság újjáépítését a német nehéziparra alapozta. 1946 után az amerikai kölcsönök, már nagyobb szerepet játszottak, ugyanakkor az ESZAK tervezetben visszaköszön az 1946 előtti koncepció: a német nehézipari kapacitások a francia nehézipar erősödését szolgálják.

A hivatalos külpolitikai irányzat Bizónia létrejöttével adta fel a német talpra állást akadályozó irányvonalat. 1948-tól a Quai d'Orsay a német kérdést a Nemzetközi Ruhr Hatóság felállításával kívánta rendezni. A vita két évig eredménytelenül folyt. 1950 tavaszán azonban az amerikai külügyminiszter, Dean Acheson elveszítette a türelmét. Felszólította az európai nagyhatalmakat, hogy 1950. május 11-ig, a soron következő londoni külügyminiszteri konferenciáig találjanak megoldást. Nyomatékosította, hogy ha az európaiak nem tudnak a kérdésben konszenzusra jutni, az Egyesült Államok átveszi a kezdeményezést, és rendezi a német kérdést (Bitsch, 2004:67). A külső kényszer tehát – az amerikai kvázi-ultimátum formájában – megjelent. A francia külpolitika ismét átélhette a legnagyobb fenyegetettséget: Franciaország sorsáról Franciaország beleegyezése nélkül dönthetnek.

Francia rendezési tervek – javaslat a „pályán kívülről”

A Robert Schuman irányítása alatt álló francia külügyminisztérium lázas munkája ellenére sem tudott mást felmutatni, csak az 1919-es javaslatának ismétlését. Az 1919-es javaslat már a maga idejében sem aratott osztatlan sikert. Most sem várhattak ettől többet. Másrészt Franciaország német politikájának az alapja a kártérítés: Németországot meg kell fosztani ipari szektorának húzóágazatától, a Ruhr vidéken elhelyezkedő nehézipartól, és Németországnak fizetnie kell. Leszereli a német gyárat, hogy meggyengítse Németországot és jóvátételt szerezzen. 1949-ben Konrad Adenauer javasolta, hogy a legnagyobb német acélmű, a Thyssen legyen francia tulajdonban (Grosser, 1989:81).

1947 decemberétől „különleges rezsim” alá helyezték a Saar-vidéket. A Saar-vidék lényegében már 1947-től vámunióra, majd gazdasági és monetáris unióra lépett Franciaországgal. A szövetségesek beleegyezésével a helyzet egészen a végleges békeszerződés aláírásáig állhatott fenn. 1949-50 telén azonban a feszültség a tetőfokára hágott. A németek egyre rosszabbul viselték a Saar-vidék francia „megszállását”. 1950 márciusában a Saar-vidék és Franciaország aláírta azt az egyezményt, amely pontosította a gazdasági kapcsolatokat és megerősítette Sarrebruck közigazgatási autonómiáját. A németek attól tartottak, hogy az egyezménnyel a franciák ezt a helyzetet kívánják tartósítani.

A hivatalos diplomácia tehát „bajban volt”, úgy tűnt a német kérdés rendezése rövidesen kicsúszik a kezéből. A segítség a kormányzaton kívülről, a Tervhivatal elnöke, Jean Monnet személyében érkezett.

Jean Monnet 1950 tavaszán nem viselt kormányzati tisztséget, viszont már az I. világháborútól kezdve határozott elképzelései voltak a térség viszonyairól. Ebben az időben Monnet a Tervhivatal élén állt, és tisztségénél fogva nem volt hivatalos javaslattevési lehetősége a külügy felé. Mivel azonban de Gaulle-t nem számítva korának legbefolyásosabb francia közéleti személyisége volt, kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezett. Informális hatása a politikai döntésekre óriási volt. A fejlemények ismeretében 9 pontban fogalmazta meg a Ruhr-vidék helyzetének rendezését. Ez a 9 pont vált később Schuman-terv néven ismertté. Monnet amint elkészült, felkereste a miniszterelnököt, Georges Bidault, hogy elé tárja elképzeléseit. Bidault azonban nem fogadta. Az elutasítás után Monnet Bernard Clappier-től, Schuman személyi titkárától kért és kapott május 4-én időpontot. A munkaebéd Monnet számára sikeresen zárult. Clappier átlátta a „terv” jelentőségét, és azt amilyen gyorsan lehetett – hiszen már csak egy hetük volt a konferenciáig –, Schuman elé tárta (Bitsch, 2004:64-68).

Schuman – igen elfoglalt lévén – hétvégére Metzbe utazott. A dokumentumot részben a vonaton futotta át, de így is látta, hogy mind a szövetségesek számára, mind a francia érdekeknek elfogadhatóbb, mint a külügy javaslata. Párizsba visszaérve felvállalta Monnet tervét. Szűk tanácsadói körét mozgásba hozva, a javaslatot előzetes véleményezésre küldte Konrad Adenauernek, abban a reményben, hogy Berlin támogatni fogja. Acheson, aki jópár nappal a konferencia előtt Londonba igyekezett, Párizs felé vette az irányt. Az időközben „Schuman-tervvé” vált Monnet féle elképzeléseket mind Acheson, mind Adenauer elfogadhatónak tartotta.

A menetrend szerint május 11-én, a Schuman-terv, a londoni külügyminiszteri konferencián a hivatalos francia álláspont lett volna, amit a szövetségesek a német kérdés rendezéseként megvitattak. Schuman azonban felrúgta a forgatókönyvet. Május 9-én – ma az Európa-napként tartjuk számon – rádióadásban jelentette be, letérítve ezzel a jövőbeni ESZAK tárgyalásokat a szokásos diplomáciai pályáról.

A francia kormányzat tulajdonképpen nem sokat tudott a dologról. Schuman május elején hirtelen zúdította Georges Bidault-ra a javaslatot. Bidault egyáltalán nem volt jó véleménnyel Monnet elképzeléseiről. A német rendezési tervekben illetékes André François-Poncet, a francia szövetségi főbiztos még a terv létezéséről sem értesült. Mint ahogy a külügy illetékes főosztálya sem. A francia kormány május 8-án hallott a dokumentumról, de különösebb érdeklődést nem tanúsított.¹ A Parlament az ellenzék langyos tiltakozása ellenében, alacsony részvétel mellett megszavazta a javaslatot. A szocialisták attól tartottak, hogy a szektorális integrációban a németek megfojtják az amúgy is komoly nehézségekkel küzdő francia ipart.

A francia elit szélesebb köre nem ismerte fel a Monnet elképzeléseiben rejlő gazdasági és külpolitikai lehetőségeket.

¹ „Csak 3 vagy 4 minisztert értesítettek a tervről és végül, mikor május 8-án a Miniszter Tanács összeült, nem folytattak érdemi megbeszélést. Schuman elnagyoltan felvázolta a terv tartalmát és anélkül, hogy tudták volna miről szól, áldásukat adták rá.”

A lotaringiai vasérc és a rajnai szén házassága

Monnet tervének formába öntésére 1950. június 3-án kezdődtek meg a tárgyalások. Ekkor azonban már nem csak a német rendezésről volt szó. A tárgyalásokra a franciakon és a németeken kívül meghívót kaptak mindazok, akik a Rajna-vidék nehéziparában érintettek voltak. Belgium mind a minőség, mind a termelés mennyisége szempontjából dobogós helyen szerepelt az európai széntermelésben. Luxemburgban volt a legfejlettebb technológiát alkalmazó, és a legnagyobb volumenben termelő acélipar. Hollandia importálta ugyan a szenet, de még a két világháború között, a megkésett holland iparosítás első hullámában kohókat telepítettek a rotterdami kikötő vonzáskörzetébe. Olaszország földrajzi értelemben nem volt a Rajna-vidék része, azonban a II. világháború után az olasz vendégmunkások adták az európai vas- és acélipar munkaerejének jelentős hányadát. Az olasz kormány a migráció leállításával – ha szándékában állt volna – komoly károkat okozhatott volna a belga szénbányákban. Az olasz kormányfő, Alcide de Gasperi azonban elkötelezett föderalistaként igen lelkes volt.

A tárgyalások folyamán természetes módon mindegyik delegáció igyekezett saját államérdekeit maximalizálni. A franciák meglehetősen erős pozíciókkal nyitottak. Párizst a terv „atyja”, Jean Monnet képviselte. Sőt, a francia tárgyalódelegációt személyesen válogatta össze. Egyben ő volt a tárgyalás elnöke is. Sőt a tárgyalások ütemét is Monnet határozta meg, mivel a tárgyalások alapját képező munkadokumentumot ő állította össze.

A második világháború utáni erősen protekcionista szén- és acélszektor közös irányítás alá helyezése nem ment könnyen. A végső szöveg elfogadásának „ára” a német és a holland szénre kivetett 2%-os forgalmi adó volt, amely nagyrészt a belga állami támogatásokat váltotta ki. Az olaszok kedvezményes szénimport-egyezményt kötöttek, illetve vámokat és kvótákat állíthattak fel saját acéliparuk védelmére. Monnet kezdeti szándékai között szerepelt, hogy a német acélipari kapacitásokat visszaszorítsa, és a nyerstermék termelő szerepet erősítse. A német nehézipar egy részét a francia váltotta ki.

Az intézményi szerkezet ismételen a nemzetállami érdekek mentén alakult. Monnet szupranacionális döntéshozatalát maguk a franciák is fellazították. Mind a Franciaországot kormányzó gaullistáktól, mind az ellenzékben lévő szocialistáktól távol állt a szupranacionális integráció. A francia pénzügyminiszter, Maurice Petsche olyan Közgyűlés felállítására tett javaslatot, amely akár fel is oszthatja a szupranacionális hatáskörrel bíró Főhatóságot, éppúgy úgy, mint ahogy a részvényesek leválthatják a vállalat igazgatótanácsát. Mégsem Petsche, hanem a holland főtárgyaló, Dirk Spierenburg makacssága készítette Monnet-t a szövegtervezet újrafogalmazására. A hollandok, a belgák támogatását élvezve kormányközi ellenőrzés alá kívánták vonni a Főhatóságot. Monnet kompromisszumaként jött létre a Miniszterek Tanácsa, amely nem utasíthatta a szupranacionális Főhatóságot. A végső megállapodást 1951. április 18-án írták alá Párizsban, és a részes államok az év végéig ratifikálták.

A franciák nem fogadták osztatlan örömmel az európai integráció születését. A kormánypárti, gaulleista Jacques Soutelle véleménye jól tükrözte a tervet ellenzők véleményét: „*Mindannyian*

hívei vagyunk a Németországot is magában foglaló európai konföderáció megteremtésének. ... Aggasztónak tartjuk, hogy a szén- és acélipar integrációja ahelyett, hogy közelebb hozna minket Európához, eltávolít tőle. Ahelyett, hogy hatalmunkat a demokratikus Közgyűlésre ruháznánk, arra kérnek minket, hogy adjuk át gazdaságunk értékes szektorát egy állam nélküli és államok nem ellenőrizte szakértői autokráciának.” A francia közvélemény nem követte a tárgyalásokat.

Egy lépés előre, két lépés hátra – közös kül- és biztonságpolitikai tánc

Az ESZAK tárgyalások megkezdését követően kitört a koreai háború, amely megváltoztatta az európai érdekvizonyokat. Monnet attól tartott, hogy egy nagyobb hidegháborús válság kibontakozásakor az Egyesült Államok egy esetleges szovjet inváziótól tartva erőltetni fogja a német felfegyverzést. Ekkor pedig Adenauer számára az ESZAK nem lesz ugyanolyan vonzó, hiszen szén- és acéliparának átengedése nélkül is elérheti, amit akar. A nemzetközi környezet változására ismét nem a hivatalos francia diplomáciai csatorna reagált.

Monnet a megoldást az „előremenekülésben” látta. Mielőtt Washington tervet dolgozna ki a németek felfegyverzéséről, átvette a kezdeményezést, és ő maga kezdett hasonló terv kidolgozásába. Elképzelésének lényege, hogy ESZAK-ot tárgyaló Hatok között az együttműködést a védelem területére is ki kell terjeszteni. Monnet tervét Európai Védelmi Közösségként (EVK) ismerjük.² Az Egyesült Államok – bár sokáig támogatta – ezúttal alternatív javaslattal állt elő, és a németeket a NATO-n keresztül kívánta a transzatlanti biztonságpolitikai együttműködési rendszerbe integrálni. Az a tartós nemzetközi kényszer, amit a hidegháború alatt Washington határozott akarata testesített meg a nyugati blokk számára, ezúttal nem volt jelen.

A probléma gyakorlati síkon Monnet számára az volt, hogy ismét nem volt a hivatalos külpolitikai döntéshozatal része. Az akkori kereszténydemokrata miniszterelnök, René Pleven azonban régi ismerőse volt. Monnet kereskedelmi banki éveiben volt az asszisztense. Felkereste hát régi pártfogoltját, aki felkarolta az új „Monnet-tervet”. 1950. október 24-én a francia Nemzetgyűlés elé vitte, ahol világossá tette, hogy a tárgyalások nem kezdődhetnek meg, amíg az ESZAK szerződést le nem zárták. Párizs világosan látta, hogy a német újrafelfegyverzést nem kerülheti el, megért tehát egy próbát a kezdeményező szerep felvállalása. A Nemzetgyűlés az EVK tervét 343 : 220 arányban támogatta.

A nemzetközi visszhang azonban már nem volt annyira kedvező, mint az ESZAK esetében. Berlin határozottan a NATO-n keresztül kívánt integrálódni. A francia javaslatot tulajdonképpen egyedül az olasz kormányfő, Alcide de Gasperi támogatta. A fagyos európai légkört Eisenhower tábornok, a NATO szárazföldi csapatainak főparancsnoka kívánta oldani. 1951. június 21. találkozott Monnet-vel, és biztosította, hogy az Egyesült Államok támogatja az európai hadsereg létrehozását. A nemzetközi helyzet változása – Kína beavatkozása a koreai háborúba – hatott az amerikai

² Az EVK alapja egy közös költségvetéssel és fegyverbeszerzéssel bíró európai hadsereg, amelyet egy közös európai hadügyminiszter irányított volna, az európai Miniszterek Tanácsának felügyelete alatt. Németország kivételével gyarmati és egyéb célokra a tagállamok megtarthatták volna saját állami hadseregeiket.

külpolitikára. Washington erőteljesebben sürgette a német felfegyverzést, ami - ahogy Monet korábban feltételezte – megnövelte Berlin mozgásterét. Adenauer ki is használta a kedvező fordulatot. Az EVK feltételeinek elfogadásáért egy általános szerződés megkötését kérte. Adenauer feltételei igen ambiciózusak voltak: az NSZK szuverenitásának elfogadása, a német kontingenst egyenlő alapokon fogadják be az EVK-ba, az NSZK legyen NATO tag, a szövetségesek vessenek véget a megszállás maradékának is, és kössenek békeszerződést az NSZK-val. A szövetségesek a kérések súlyához képest rövid tárgyalási időszak után, 1951 novemberének végére elkészítették a szerződéstervezetet.

Ekkorra azonban aktivizálódott a francia gaulleista politikai elit. Maga de Gaulle is hangot adott azon véleményének, hogy a katonák a saját nemzeti indulóikat énekelve kívánnak masírozni. A gaullista pártnak rengeteg fenntartása volt a közös európai hadsereggel szemben. Párizs garanciát kért Londontól és az Egyesült Államoktól, hogy a németek nem válhatnak ki az EVK-ból, és nem állíthatják fel ilyen módon a saját nemzeti hadseregüket. Garanciát ugyan nem kaptak, de London igen előzékenyen megismételte az 1948-as brüsszeli egyezményben foglalt ígérését, miszerint egy esetleges háború kitörése esetén segítséget nyújt a Benelux államoknak és Franciaországnak. A Hatok – erős francia nyomásra – 1952. március 14-én azt kérték, hogy terjessze ki a segítséget Német- és Olaszországra is. Április 5-én Anthony Eden rádióbeszédben „nyugtatta meg” a Hatokat, amelyben támogatásáról biztosította az ESZAK-ot, és a születő félben lévő EVK-t is. Tíz nappal később az ENSZ 51. cikke alapján támogatásáról biztosította az európaiakat, miszerint ha az EVK bármely tagját fegyveres támadás éri, Nagy-Britannia teljes katonai segítséget fog nyújtani. A Hatok jól fogadták a brit nyilatkozatot. Washington azonban egyre kevésbé bízott az EVK teljes sikerében. Május 19-én bejelentették, hogy garanciák helyett „szándéknyilatkozatot” adnak.

Az EVK tárgyalások ekkor már rég megrekedtek a német költségvetési hozzájárulás mértékén. A szándéknyilatkozatot keveslő francia kormány úgy döntött, hogy rövidre zárja a kérdést, és kivonul a tárgyalásokról. Az Egyesült Államok nem kívánta a tárgyalások felbomlását, így átszövegezték a szándéknyilatkozatot. Az új szöveg szerint Washington és London az EVK integritását fenyegető lépéseket úgy tekinti, mint amelyek saját biztonságát fenyegetik. Párizs ez elégtelennek is volt. 1952. május 27-én aláírták a nyilatkozatot.

Az aláírás azonban a francia külpolitika egyik ágának sem jelentett sikert. Monnet számára csalódás volt, hiszen a költségvetés nemzeti vétó alatt állt, így hiányzott a hőn áhított szupranacionális elem. A miniszterelnök, Antoine Pinay pedig úgy írta alá a szerződést, hogy nem állt szándékában ratifikálni. Az aláírás után a Nemzetgyűlés egyre nagyobb figyelmet szentelt az EVK-nak. A szocialisták egy demokratikusabb EVK-t akartak, amelyben egy általános választások alapján választott európai közgyűlés is helyet kap.

Monnet-t és barátját, a belga miniszterelnököt, Paul-Henri Spaak-ot tulajdonképpen ez indította arra, hogy Spaak közös politikai tető alá hozva az ESZAK-ot és az EVK-t, javaslatot tegyen az Európai Politikai Közösség (EPK) felállítására. Robert Schuman, francia külügyminiszter Adenauerrel együtt üdvözölte az ötletet. 1952 szeptemberében a Hatok külügyminiszterei, az ESZAK Közgyűlése és az Európa Tanács általános helyeslése mellett felkérték az ESZAK Közgyűlését, hogy vizsgálja meg az

„európai politikai hatóság” felállításának lehetőségét. A Spaak elnöklete alatt felállt bizottság tulajdonképpen az első formális kísérlet az európai alkotmány létrehozására. Az EPK csúcát és egyben végét is jelentette, mikor Spaak 1953. március 9-én a külügyminiszterek elé terjesztette, majd másnap az ESZAK Közgyűlés elé, amely 50 szavazattal és 5 tartózkodással megszavazta.

Franciaországban nem hogy az EPK, de az EVK is egyre nagyobb ellenállásba ütközött. A gaullisták tulajdonképpen 1953. októberéig elfogadhatónak tartották az EVK-t. Ennek oka a nukleáris fegyvergyártás közös irányítás alá vétele volt. A gaulleisták és a francia Atomenergia Bizottság abban a reményben támogatta az elképzelést, hogy Franciaország nukleáris nagyhatalom lehet. Októberre azonban fordulat következett be. A Nemzetgyűlés két kritikát fogalmazott meg: egyrészt, a szerződés túl sok előnyt ad Németországnak. Másrészt *fait accompli*-ként mutatták be, azaz a képviselők elfogadhatták, vagy elutasíthaták, de nem módosíthaták rajta. Közben a Hatok a szerződést ratifikálták, a francia Nemzetgyűlésben mind a szocialisták, mind a gaullisták ellenségesé váltak. Pinay kénytelen volt lemondani. René Mayer vezetésével és a gaulleisták támogatásával új kormány alakult, „Jean Monnet Európája” pedig majdhogynem politikai sértéssé vált. A IV. Köztársaság kormányaihoz hasonlóan a Mayer kabinet sem volt túl tartós. 4 hónap után az EVK-val szemben szintén ellenséges Joseph Laniel váltotta. Az Egyesült Államok erős nyomása ellenére – Eisenhower külügyminisztere John Foster Dulles azzal fenyegetett, hogy felfüggeszti az amerikai segítyeket – a francia ratifikációs folyamat leállt.

A francia politikai elit többsége ellenezte az EVK-t. A hadsereg ellene volt, több értelmiségi csoport kifejezetten ártalmasnak tartotta, és a még mindig nagy tekintélynek örvendő de Gaulle sem támogatta. 1953 novemberében kifejtette, hogy az EVK elválasztja Franciaország védelmét a Francia Unió védelmétől. A francia hadsereg irányítását kiveszi Franciaország kezéből. Gúnyosan azzal vádolta Monnet-t, hogy mivel a győztes Franciaországnak van hadserege, Németországnak pedig nincs, Monnet a németeknek adja a franciáket.

Az EVK koporsójába a szöveget azonban a IV. köztársaság legnagyobb formátumú miniszterelnöke, a radikális Pierre Mendès-France verte be. 1954. június 17-én került hatalomra, miután május 7-én az indokínai Dien Bien Phu-nál a kommunista Viet Minh döntő vereséget mért a franciákra. Bár nem egy politikai platformról kerültek ki, Mendès-France számára a szuverenitás ugyanolyan szent és sérthetetlen volt, mint de Gaulle számára. Augusztus 3-án Brüsszelben ezért azt a javaslatot tette a Hatoknak, hogy lazítsák fel az EVK szupranacionális elemeit. Adenauer visszautasította. A konferencia elnöke, Spaak azzal vádolta a francia miniszterelnököt, hogy nem jó európai. Az Egyesült Államok és Churchill is igyekezett nyomást gyakorolni Mendès-France-ra, hiszen Washingtonnak egyre sürgetőbb volt a német felfegyverzés kérdése.

A francia Nemzetgyűlés 1954. augusztus 30-án viharos vitát kezdett az EVK-ról. A vita középpontjában a szupranacionalizmus állt. Mendès-France kormánya világosan kifejezte, hogy nem támogatja a szerződést: a szavazás alatt a kabinet tartózkodott. Miután a Nemzetgyűlés 319:264 arányban elutasította, a győztes többség a *Marseillaise*-t énekelte.

A német felfegyverzés kérdését heteken belül megoldotta Anthony Eden javaslata, aki az 1948-as brüsszeli szerződés kiterjesztését javasolta Németországra és Olaszországra is. Megszületett a

Nyugat-Európai Unió. Párizs számára megnyugtató volt, hogy a brit csapatok a többi tagállam akarata ellenére nem hagyják el a kontinenst. Az esetleges német támadástól való francia félelem csak ekkor, az az 1950-es évek közepére vesztett erejéből. A *Le Monde* megfogalmazásában: 12 német hadosztály igen keveset számít a nukleáris fegyverkezés korában.

Elnyújtott vajúdás: a római szerződések

Az Európai Gazdasági Közösség (EGK) és az Euratom megteremtette azokat a kereteket, amelyen keresztül Franciaország nagyhatalomként visszatérhetett a világpolitika színpadára. A francia diplomácia számára hosszútávon a római szerződések sokkal többet jelentettek az államérek 1950-es évekbeli maximalizálásánál, a 20. és 21. századi hatékony nagyhatalmi politika alapjait fektették le. Az 1950-es évek Párizsa azonban nem a 2000-es évek szemüvegén keresztül nézte az eseményeket. Már maga a kezdeményezés sem – ismét nem – a hivatalos francia döntéshozataltól indult ki. 1956 októberében úgy látszott, hogy a közös piacról és az atomenergiáról szóló tárgyalások végleg megfeneklettek. Ismét súlyos nemzetközi kényszer, ezúttal a Szezei válság terelte a szuverenitásukat féltő államokat mozgásterük önkéntes korlátozása felé. Hans Jürgen Küsters odáig megy, hogy a szerződést „történelmi balesetnek” nevezi, melyet a Szezei válság idézett elő (Moravcsik, 1998:87).

A francia külpolitikát a római szerződések tárgyalása során geopolitikai és gazdasági motivációk egyaránt vezették. Az európai integrációt összefoglaló történelmi művekben (ld. Urwin, 2003) elsősorban a geopolitikai motivációkat szokás hangsúlyozni, azaz, hogy az európai közösség a béke zálogaként a németek és franciák közötti újabb háborút hivatott megakadályozni. Ebben az értelemben a szezei válság arra világított rá, hogy a gyarmatbirodalom a hidegháború alatt fenntarthatatlan, és a britek – ahogy az évszázados francia tapasztalat is mutatja – nem megbízható szövetségesek. A korszak diplomáciai iratait, gazdasági viszonyait vizsgáló szűkebb tanulmányok azonban arra mutatnak rá, hogy Párizst közvetlenül nem ezek a hosszú távú célok irányították. Sokkal erősebb volt a francia kereskedelmi érdekek biztosításának, a külpolitikai és a gazdasági elszigetelődés elkerülésének rövid távú prioritása (Milward, 2000). Lényegében nem a részvétel előnyei, hanem a kimaradás költségei mozgatták a francia külpolitikát (Lynch, 2006). A francia mezőgazdasági lobbis 1949 óta nyitott volt az integráció ötletére. Az ipari szektorban a modernizáció, a frank stabilizációja és a tengeren túli területek védelme állandó feltétele volt az 1950-es években bármely gazdasági intézményi részvételének.

Monnet-t igen érzékenyen érintette az EVK bukása, lemondott az ESZAK elnöki posztjáról. A Hatok külügyminisztereinek találkozniuk kellett tehát, hogy új elnököt válasszanak. A találkozót eredetileg 1955. február 8-ra írták ki, de a francia kormány bukása miatt későbbre halasztották. Az Edgar Faure vezette új francia kormány nem volt annyira ellenséges az integrációval szemben, mint elődei. Faure „pragmatikus” Európa-párti volt. A II. világháború után többször kiállt a kereskedelem liberalizálása mellett, de személyes ambícióit visszafogta kormányának négy gaullista minisztere. Elméletileg európai ügyekben a kereszténydemokratákra támaszkodhatott volna, de a kormányban

a mérleg nyelvét a föderalizmus iránt kimondottan ellenséges mérsékelték adták. Külügyminiszterének egy másik pragmatikus politikust, Antoine Pinay-t nevezte ki.

1955 végére Jean Monnet új tervet dolgozott ki a szupranacionális integráció mélyítésére, amely az atomenergia közös felügyelet alá helyezésén alapult. Ezúttal nem külső kényszerre válaszolt, hanem saját külpolitikai elképzeléseit vázolta fel. Tervét ismét nem maga indította el a diplomáciai tárgyalások útján, hanem jó barátja, Paul-Henri Spaak. 1955. április 4-én a francia külügyminiszter, Antoine Pinay kollégáival egyetemben megkapta a javaslatot. A levélben – bár Monnet és Spaak egymás között beszélgettek egy esetleges közös piacról – csak az atomenergia szerepelt. Franciaország válasza elutasító volt. Az elutasításban közrejátszott az az 1956 végéig nem szűnő geopolitikai aggodalom, hogy az esetleges integráció elszigetelné Franciaországot a németekkel szembeni szövetségesüktől, Nagy-Britanniától. A belga nagyköveten keresztül a francia külügyminiszter azt üzenete, hogy az energia és a közlekedés szupranacionalizálása „egy újabb EVK” lehet Franciaországban (Creswell, 2006). Az ESZAK tagországok közül egyedül a holland külügyminiszter, Johan W. Beyen fogadta pozitívan a kezdeményezést.

Beyen továbbment Monnet útján és a holland érdekeknek megfelelően vámunió létrehozását javasolta a Hatok között. A vita informális fórumokon folyt a szupranacionális integráció hívei között. Három irányvonal bontakozott ki. Ludwig Erhard olyan szabadkereskedelmi övezetet akart létrehozni, amely a kormányközi OEEC infrastruktúráját használja fel. Beyen vámunió alapuló közös piacot akart, míg Monnet a szektorról szektorra terjedő integrációt támogatta. A hivatalos külpolitika 1955. május 18-án találkozott a javaslatokkal. A Benelux államok külügyminiszterei a Benelux-memorandum néven ismertté vált dokumentumban nyújtották át ESZAK beli kollégáiknak Beyen és Monnet két tervének egyvelegét, illetve az Euratom létrehozására vonatkozó javaslataikat. Erhard elképzelései ebben a dokumentumban már nem szerepeltek. A memorandum munkacsoport felállítását indítványozta, hogy megvizsgálják a közlekedés, az energia, az atomenergia és a szociális szabályozás közös irányításának lehetőségeit.

A Benelux memorandum javaslatait a Hatok³ Messinában vitatták meg, 1955 júniusának első két napján. Párizs számára az atomenergia volt az izgalmasabb kérdés. A Faure és később a Mollet kormány már elindította a francia atomprogramot. Az Euratom által közelebb kerülhetek volna a francia atombomba előállításához. A Monnet-féle polgári célú nukleáris együttműködés Párizs számára elsősorban a katonai program finanszírozásának eszköze volt. A francia álláspont alapja a nukleáris energetikai együttműködésről szóló tárgyalásokon egész 1956 közepéig az volt, hogy a franciák monopóliumot szerezzenek az atomenergia előállításához szükséges egyes anyagok beszerzésében. Így támogatták volna a francia nukleáris fejlődést. Az Euratom 1956 októberéig az egyetlen olyan terület volt, amelyet a francia elit minden tagja, még a gaulleisták is támogattak. Pinay arra kapott felhatalmazást Faure-tól, hogy támogassa az Euratomot, de ne támogassa a közös piacot.

³ A megbeszélésen Nagy-Britannia képviselője is jelen volt, de alapvetően a messinai az ESZAK miniszterek tanácskozása volt.

Francia szemszögéből a közös piac azonban szóba sem jöhetett. Európában Franciaország vetette ki a legmagasabb vámokat, és ő gyakorolta a legerősebb protekcionizmust. 1955-ben Franciaország nem zárkózott el a vámunió ötletétől, de hevesen ellenzett minden pán-európai szabadkereskedelmi övezetet. Párizs tehát nem volt különösebben motivált Monnet terveinek végrehajtásában. A hivatalos diplomácia megtette, ami elvárható volt tőle. Beleegyezett, hogy tapogatózó tárgyalásokat folytassanak a Benelux memorandumról a Monnet utódját megválasztó messinai megbeszéléseken.

Sokat elmond a francia álláspontról, hogy Monnet a tárgyalások sikereit a franciáktól féltette a leginkább. Legnagyobb félelme *Mémoire*-jai szerint (Monnet, 2004) az volt, hogy Párizs jámbor javaslatokká kívánják szelídíteni a Benelux memorandumot. Széleskörű diplomáciai kapcsolatai megerősítették a félelmét. Monnet maga óvatosságból⁴ nem volt jelen személyesen a konferencián, ám állandó telefonkapcsolatban volt Spaakkal, hogy instrukciókkal láthassa el. Olivier Wormser, a Pinay-t elkísérő külügyi tanácsadó figyelmeztetett: Franciaországnak az EVK bukása után nem célszerű újabb vétót kockáztatnia. A konferencia első napja a francia hivatalos külpolitika elképzelései szerint alakult. Max Kohnstamm, a Főhatóság holland titkára, aki Monnet hívásai közül jó néhányat fogadott, azt mondta régi főnökének: „*Kérem, értse meg, nem azért vannak itt, hogy Európát építsék, hanem azért hogy Önt temessék*” (Harryvan-Harst, 2011).

Késő éjjel Spaak bement a francia külügyminiszter, Pinay hotelszobájába. Hajnalig tárgyaltak, majd hajnalban Spaak rendelt egy üveg pezsgőt, és az *O sole mio* dallamát dúdolta. Reggel a Hatok elfogadták a Benelux memorandumot, és Pinay bejelentette, hogy Franciaország nem ellenzi a tárgyalások lefolytatását. A francia külügyminiszter tehát tágabban értelmezte a kormánytól kapott felhatalmazását, és mindkét kezdeményezésnek zöld utat adott. Ennek értelmében a Hatok Spaak elnökletével kormányközi bizottságot állítottak fel, hogy a memorandum megvalósítására ajánlásokat tegyen. A Spaak-bizottság Brüsszelben ülésezett.

A bizottság munkája nem volt egyszerű. Annak ellenére, hogy a francia delegációt a Monnet köréhez tartozó Félix Gaillard vezette, Párizs célja továbbra is a tervezett integráció felhívítása volt. A tárgyaló felek szinte semmiben nem értettek egyet, és miután a britek 1955. szeptember 7-én kivonultak, a tárgyalás kezdett leülni. A fordulatot Eisenhower 1956. február 22-i ajánlata hozta el, mikor is 20 tonna dúsított uránt ajánlott fel Európának polgári célú felhasználásra. Az Egyesült Államok eddig távol tartotta magát a megbeszélésektől, nem utolsó sorban azért, hogy ne ijessze el a francia kormányt. Párizs ugyanis azért nem zárkózott el, mert lehetőséget látott az Euratomban, hogy felzárkózzanak az Egyesült Államok katonai kapacitásaihoz. Eisenhower világossá tette, hogy az uránt az Euratom kedvezőbb feltételekkel kaphatná meg, mint az egyedülálló államok. Washington Monnet elképzeléseit támogatta, hiszen feltétele az volt, hogy az Euratom rendelkezzen a nemzetállamokhoz hasonló jogokkal és kötelezettségekkel. Az 1956-os év francia és német belpolitikai változásai miatt azonban a tárgyalások ismét megtorpantak.

⁴ Monnet neve összefort a szupranacionalizmussal, amely politikailag nem volt tartható az EVK utáni francia külpolitika számára.

1956 első 10 hónapja alatt az egyébként ellentétes francia és német álláspont is 180 fokos fordulatot vett, ami a változások ellenére azt eredményezte, hogy a véleménykülönbség továbbra sem csökkent. 1956. január 2-án parlamenti választásokat tartottak Franciaországban, ahol a gaullisták 120-ból 100 mandátumot elvesztettek. Az új szocialista miniszterelnök, Guy Mollet elkötelezett integráció párti volt.⁵ Külügyminisztere, Christian Pineau, hasonló nézeteket vallott. Mollet volt az, aki a francia szocialista párton (SFIO) belül újjáteremtette az Európa-párti álláspontot. A francia politikai eliten belül így a kereszténydemokraták mellé a szocialisták is felsorakoztak. A szocialista retorika azonban inkább pragmatikus volt, és nem ideológiai alapjai voltak. A SFIO az integrációt inkább gazdaságilag elkerülhetetlennek, mint politikailag kívánatosnak látta. Az új francia kormányt azonban elsősorban az algériai polgárháború kötötte le.

Európa kérdésében Mollet nem volt sokkal engedékenyebb, mint az őt megelőző konzervatív kurzus. Igaz, erre az új Nemzetgyűlés összetétele sem hatalmazta fel. Összességében a képviselők kevésbé támogatták az integrációt, mint az EVK-t megbuktató parlament. 1956. február 7-én Pineau azt mondta az amerikai nagykövetnek, hogy a francia közvélemény nem fogadná el a közös piac ötletét. Ezért, ha a Spaak bizottság jelentését el is fogadják, és megkezdődnek a szerződésről a tárgyalások, a francia közvéleményt alaposan fel kell készíteni. Ezért Franciaország számára a járható út az lenne, ha a két szerződést külön tárgyalnák. Pineau és az amerikai nagykövet egyetértettek abban, hogy az Euratomot elfogadásához, a két szerződést szét kell választani.

1956. április 21-én a Spaak-bizottság elkészült végső jelentésével. A javaslatban nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a francia kormány számára elfogadható terminusokat használjanak. A javaslat alapvetően a Benelux-memorandum irányvonalát tükrözte. A szöveg tartalmi részében szereplő változtatások közül a legjelentősebb – a közös agrárpolitika – francia kérésre került be. A mezőgazdaság ekkoriban a francia munkaerő negyedét tette ki, ám a parlamentben az erős agrár lobb miatt igen felülreprezentált volt. A közös piac ötletét ennek a csoportnak kívánták vonzóvá tenni. A közös piac új piacot jelenthetett a francia gazdák növekvő gabona és cukor készletei számára. Ennek ellenére Párizs még mindig ellenezte a közös piacot és továbbra is a két szerződés külön tárgyalását sürgette.

Az 1955 májusának végén tartott velencei külügyminiszteri különtalálkozó eredményeként a németek és a Benelux államok támogatásával elfogadták, hogy bár a két szerződés független, együtt kell őket kezelni. A franciák vonakodva bár, de beleegyeztek. Cserébe Párizs számos kitételhez ragaszkodott. Először is ahhoz, hogy a vámtarifák csökkentésével párhuzamosan a tagállamoknak szociális kiadásait (a túlórákat, a fizetett szabadság időtartamát és a nők és férfiak közötti egyenlő fizetést) is harmonizálni kell. Pineau javaslatai között szerepelt, hogy a szerződés érvényét ki kell terjeszteni a tagállamok tengerentúli területeire is. Utóbbiak provokatív kitételek voltak, amelyek magyarázata inkább a francia tárgyalási stratégiában és nem a geopolitikai érdekekben nyugszik. Amennyiben Franciaország meg akar állítani valamit – ebben az esetben a

⁵ 1950 és 1951 között Európa miniszter, 1954 és 1956 között az Európa Tanács Közgyűlésének elnöke, az ESZAK Közgyűlésben képviselő volt és nem utolsósorban aktív tagja volt Monnet a Spaak-bizottsággal párhuzamosan felállított Akcióbizottságának.

közös piacot – olyan követeléseket támaszt, amelyről tudja, hogy elfogadhatatlanok. A francia diplomácia így nem okolható a tárgyalások megfeneklésével.

Az előkészítő tárgyalások Brüsszel mellett, a Château Val Duchesse-ben kezdődtek meg. Meglepő módon a legnagyobb problémát az Euratom miatti nézetkülönbségek jelentették. Bár mindenki úgy hitte, hogy az Euratom lényegében a franciáknak tett gesztus, hogy a közös piac átmenjen, és az Euratom projekt kezdetben szinte teljes elfogadottságot élvezett. Párizs számára az Euratom katonai kitétele jelentette a problémát. Mollet garanciákat akart, hogy a szerződés ne akadályozza Franciaországot saját nukleáris katonai programja lefolytatásában. Mollet maga a kor szocialista programjainak megfelelően (Griffith, 1992:25-56) nem ragaszkodott az atomfegyverekhez, de az esetleges betiltás annyira felhergelte a francia nacionalistákat, hogy féltő volt a szerződés az EVK sorsát követi. 1956 július elején Mollet azt mondta a Nemzetgyűlésben, hogy az Euratom nem áll a francia ambíciók útjába. A Nemzetgyűlés ezért szavazta meg 322 : 181 arányban a tárgyalások folytatását. A németeket ez ijesztette meg. Németországban megerősödött az Euratom ellenes lobb, amely azt feltételezte, hogy Franciaország korlátozhatná a német nukleáris ambíciókat, míg a sajátját folytatja. A feltételezett diszkrimináció veszélyeztette a ratifikációt a Bundestagban.

A formális tárgyalások 1956. szeptember 25-én kezdődtek meg Brüsszelben. Párizs álláspontja ekkorra enyhült, nyitottak a vámunió felé. A francia mezőgazdasági lobb és az ipari elit a közös piac mellett tette le a voksát, de annak elfogadását feltételekhez kötötte. A munkaadók szociális kötelezettségeit a jövőd vámunióban harmonizálni kell, nehogy Németországnak versenyelőnye legyen. Erhardék számára ez a kitétel teljességgel elfogadhatatlan volt. Így az év elejéhez képest a két főszereplő álláspontja teljesen megváltozott. A franciák, akik először támogatták az Euratomot, de elleneztek a közös piacot, most elleneztek az Euratomot és támogatták a közös piacot. A németek közben a korábbi francia álláspontra helyezkedtek. Az Euratom a francia katonai atomprogram, a közös piac a szociális költségek harmonizálása miatt megrekedt. Az 1956. október 19-20-án Párizsban tartott külügyminiszteri találkozó nem talált kiutat. Úgy tűnt, a két szerződés halott.

Nasszer, mint az európai integráció alapító atyja

A megfeneklett tárgyalásokat Erhard már nyíltan temette. A tárgyalásokat a Szezei válság lendítette ki a holtpontról. Izrael megtámadta Egyiptomot, és a terv szerint a brit és francia erők a harcoló feleket elválasztandó közbe kellett avatkozniuk és közben visszaszerezni a csatornát. A terv azonban nem működött. A beavatkozás hatalmas nemzetközi tiltakozást váltott ki.

A francia politikai elitet az 1950-es években sokkal jobban izgatta az algériai háború, és általában véve a gyarmatok sorsa, mint az európai integrációs kérdések (Moravcsik, 1998:107). A francia nagyhatalmi státusz megújítása két koncepció körül bontakozott ki: vagy meg kell erősíteni a gyarmatbirodalmat, ami a brit-francia szövetség szorosabbra fűzését jelentette volna, vagy előre kell lépni az európai integráció útján. Az európai integráció ellen fellépő politikusok egy része nem Európa, vagy a francia szuverenitás miatt ellenezte a közösségiesedést, hanem mert a két opció nem fért meg egymással, és ők a gyarmatok megtartása mellett tették le a voksukat. Az 1950-es évek

közepére a francia politikai elit jól látta, hogy a gyarmatok fenntartásának költségeit egyedül képtelenek finanszírozni, sőt a britekkel együtt sem sokkal nagyobb az esélyük. A kormány 1956-ra tette magáévá azt az álláspontot, hogy a korábbi és jelenlegi gyarmatokkal való szoros kapcsolatok költségét a kontinentális Európával való együttműködésen keresztül lehet még kibírható szinten tartani.

A francia nagyhatalmiság szempontjából Szuezi – az, hogy a britek amerikai nyomásra anélkül léptek ki az akcióból, hogy a franciákkal egyeztettek volna – azt támasztotta alá, hogy stratégiaváltásra van szükség. A római szerződések lehetővé tették Franciaország számára, hogy presztízsét megőrizze.

A robbanásveszélyes nemzetközi helyzet arról győzte meg Adenauert, hogy Németországnak egy esetleges európai háború esetére kell a nukleáris program. Nincs tehát más lehetőség, el kell fogadni a közös piacot. Kancellárként az alkotmány lehetőséget biztosított arra, hogy nemzeti ügyekben személyesen dönthessen. Nyomást gyakorolt hát a kabinetre, hogy egyezzen bele, hogy tárgyalásokat kezdjen Párizsban mind a közös piac, mind az Euratom végső feltételeiről. Adenauer november 5-én az éjjeli vonaton Párizsba tartott, mikor megjöttek az első hírek arról, hogy Szueznél francia és brit ejtőernyősök szálltak partra. A szokott diplomáciai protokolltól erősen eltérve, november 6-án reggel már a fél francia kabinet a *Gare de l'Est*-en várta. A német kancellár azonnal és utólagosan feltétel nélküli beleegyezését adja a francia akcióhoz, ami szorosabbá fűzte a német-francia kapcsolatokat. Ugyanezen a napon a brit kabinet is válságtanácskozást tartott. A fontsterling kiáramlása miatt a brit valutatartalékok összeomlottak. Washington dühös volt a brit akció miatt. A Szovjetunió szintúgy. Nyikolaj Bulganyin, a szovjet kormányfő olyan dühös volt, hogy azzal fenyegetőzött atomesőt zúdít Párizsra és Londonra. Eden egyoldalúan úgy döntött, hogy befejezi a szuezi akciót. Mollet megerősítve érezte azt az évszázados francia gyanút, hogy a britek nem megbízható szövetségesek.

Adenauer ekkor megragadta az alkalmat, és nyitott a francia politika fele. A szuezi válság ugyanis felszínre hozta, hogy Európa milyen mértékben függ a közel-keleti olajtól. Az olajtermelő arab országok a szuezi beavatkozás után nem szállítottak olajat sem a briteknek – akiket ez annyira nem viselt meg – sem a franciáknak. Alternatív energiaforrásokra volt hát szükség, az Euratom szinte kínálta magát. A válság hatása olyan drámai volt, hogy Monnet egyik kollégája azt javasolta – csak félig tréfálva – hogy Nasszernek szobrot kellene emelni, mint az „európai föderáció atyjának”.

A nemzetközi környezet változásának köszönhetően a francia külpolitika nyitottabbá vált a két szerződésre. A tárgyalási folyamat felgyorsult. Az Euratom aláírásának legnagyobb akadálya a katonai atomprogram volt. Adenauer 1957. január 24-én beleegyezett abba, hogy kivesszik a katonai atomprogramot az európai ellenőrzés alól, elhárítva az akadályt a francia atomprogram útjából. Németország nukleáris ambícióit ekkor már a NATO kielégítette. 1956 decemberében a NATO katonai bizottsága titkos határozatban rögzítette, hogy a keleti országhatárnál 12 nyugat-német hadosztály fel legyen szerelve egy esetleges nukleáris háborúra. Adenauer elégedett volt, hogy Nyugat-Németország nukleáris fegyverekhez juthatott.

A közös piac elől azonban nem háruáltak el az akadályok. Két nagy területen kellett kompromisszumot hozni, a tengerentúli területekre és a két új intézmény döntéshozatali mechanizmusára. Franciaország számára a fontosabb a tengeren túli területek kérdése volt. Franciaország kimerült Algéria és Indokína miatt, így nem engedhette meg magának a modernizációs programot életbevágó területein német anyagi támogatás nélkül. Suez után Adenauer hozzájárult a szükséges pénzösszeg felével (Hitchcock, 2002). A tárgyalások utolsó nyitott fejezete 1957 februárjában zárult, mikor az Euratom által biztosított hasadóanyagokról leemelték a korlátozásokat.

Az intézményi szerkezet már az ESZAK-ból ismerős volt. Az egyhangúság elvét nagyon erősen körülírták. Az irányadó a többség akarata kellett legyen, így az egyhangú döntéseket csak mandátumszerűen, különleges esetekben lehetett alkalmazni. Ez az elképzelés a Népszövetség vázlatából jött, amelyet még az 1920-as évek végén Monnet barátja, Salter vázolt fel a szupranacionális „Európai Egyesült Államokról” szóló javaslatában.

Az Euratom és a közös piaci szerződéseket a Hatok kormányainak képviselői 1957. március 25-én Rómában a Kapitóliumban írták alá. Monnet-t nem hívták meg az új szerződések aláírására. Mind az *Assemblée Nationale* mind a *Bundestag* július első hetében ratifikálta. A Nemzetgyűlés 342:239 arányban támogatta. A kereszténydemokraták és a szocialisták szinte egyöntetűen, a konzervatívok és a radikálisok többsége is felsorakozott, a gaullisták erősen megosztottak voltak, a kommunisták és a szélsőjobboldali poujadisták kifejezetten elleneztek (Moravcsik, 1998:103). Pierre Mendès-France a ratifikálás ellen szavazott. Ahogy korábban, egy vita során indokolta: „Franciaország nem lehet a Szerződés áldozata. Egy demokrata lemondhat azzal, hogy belső diktatúrát kap, de azzal is, ha hatalmát egy külső hatóságra ruházza.”

Felhasznált irodalom

BITSCH, Marie-Thérèse (2004): *Histoire de la construction européenne de 1945 à nos jours*, Édition Complexe, Párizs, 61-123.o.

CRESWELL, Michael (2006): *A Question of Balance: How France and the United States created Cold War Europe*, Harvard Historical Studies, 153, Harvard University Press,

DOISE, Jean – VAÏSSE, Maurice (1992): *Politique étrangère de la France – Diplomatie et outil militaire, 1871-1991*, Éditions du Seuil, Párizs, 518-542.o.

GRIFFITHS, Richard T. szerk. (1992): *Socialist parties and the question of Europe in the 1950's*, Brill, Hága, 32-65.o.

GROSSER, Alfred (1989): *Affaires Extérieures – La politique de la France, 1944-1989*, Champs Flammarion, Párizs, 79-89, 106-112, 118-125.o.

HARRYVAN, Anjo és HARST, Jan Van Der (2011): *Max Kohnstamm: A European's Life and Work*, Publications of the European Union Liaison Committee of Historians, Nomos Verlagsgesellschaft, letöltés helye: <http://www.montesquieu-institute.eu/9353202/d/kohnstamm.pdf>

HITCHCOCK, William I. (2002): *Crisis and Modernization in the Fourth Republic – From Suez to Rome*, in: *Crisis and Renewal in France, 1918-1962* (szerk. Kenneth Mouré és Martin S. Alexander), Berghahn Books, 221-241.o.

LYNCH, Frances, M. B. (2006): *France and the International Economy: from Vichy to the Treaty of Rome*, Routledge, London, 148-160.o.

MILWARD, Alan S. (2000): *The European Rescue of the Nation-state*, Routledge, London,

MIOCHE, Philippe szerk. (1997): *L'Histoire par les sources de l'idée européenne à l'Europe XIXe-XXe siècle*, Hachette Supérieur, Párizs

MONNET, Jean (2004): *Emlékiratok*, Budapesti Gazdasági Főiskola Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Budapest, 327-462.o.

MORAVCSIK, Andrew (1998): *The choice for Europe: Social Purpose & State Power from Messina to Maastricht*, Cornell University, Ithaca, New York, 87-128.o.

RIOUX, Jean-Pierre (1983): *La France de la IVe République, 2. L'expansion et l'impuissance, 1952-1958*, Éditions du Seuil, Párizs

URWIN, Derek W. (2003): *A közös Európa – Az európai integráció 1945-től napjainkig*, Corvina, Budapest, 48-88.o.